

Skattelitteratur

Skatter i kris är en bra titel på Sven-Olof Lodins under 1982 utgivna bok (Norstedts, 243 s och häfte. Ca pris 145 kr).

Det som avses är inte i första hand skatteuppgörelsen mellan mitten och socialdemokraterna, även om denna också får sig en känga. Nej, i centrum för Lodins angrepp står hela det nuvarande systemet för inkomstbeskattning (i varje fall för fysiska personer). Författaren ägnar sig dock inte bara åt att riva ner; uppskattningsvis en fjärdedel av bokens innehåll innehåller en argumentering för ett alternativt system, nämligen utgiftsskatten.

Det första kapitlet innehåller en översikt över skattepolitiken under 70-talet. Även om inget av det Lodin säger är nytt, är det ändå med förvåning man läser hur tafatt politikerna har angripit de problem de själva medverkat till att skapa.

Varningar fanns

Förvåningen byts i upprördhet över att beslut om något så viktigt som skattepolitiken tydligen kan fattas utan spår av någon djupare utredning och analys. Upprördheten kan i sin tur gå över i nyfikenhet hur man hamnat i den här situationen. Varningsröster har ju förvisso inte saknats.

SAFs m fl protester vägde dock tydligen lätt i Hagauppgörelsernas tidevarv. Akademikernas bidrag, i den mån sådana lämnats, tycks heller inte varit av bestående värde. Ändå kan man möjligen beklaga att den borgerliga regeringen inte velat satsa på den skattevetenskapliga forskningen genom tillskapandet av ytterligare några professorer i ämnet.

Nytt provisorium

Brist på utredning karakteriserar också som bekant den senaste uppgörelsen. Trots sin kritik, särskilt mot den föreslagna metoden för begränsning av underskottsavdragen, anser Lodin att uppgörelsen ändå bör genomföras. Bakom stödet kan man spåra ett visst egenintresse. Enligt Lodin är det uppenbart att uppgörelsen bara är ett nytt provisorium som, snarare än att lösa skatteproblemet, snart måste leda till nya reformer. Det är i det här perspektivet utgiftsskatten kommer in.

Utgiftsskatten behandlas i två kapitel. Det första är mer deskriptivt medan det senare koncentreras på en jämförelse av hur olika problem löses inom ramen för en inkomst- respektive en utgiftsbeskattning. Detta senare kapitel är mycket bra. För en läsare som är obekant med utgiftsskatten är det dock naturligt att ägna störst uppmärksamhet åt det första av de båda kapitlen som dessvärre inte är lika övertygande.

Tre skäl

I avsnitt 6.2. "Varför utgiftsskatt?" räknar jag till tre skäl som samtliga gäller beskattningen av kapitalinkomster:

- Vid en inkomstbeskattning blir kapitalvinster lindrigare beskattade än arbetsinkomster.
- Orealiserade kapitalvinster kan genom belåning användas för konsumtion.
- Olika sparformer behandlas inte lika.

Samtliga dessa tre kan reduceras till ett, nämligen att kapitalvinster (värdestegringsvinster) är lågt beskattade. Även om ingen kan bestrida att Lodin har rätt i detta gör han sig själv en otjänst genom att så starkt koncentrera sig på detta. Kapitalvinsterna torde nämligen utgöra en ganska liten andel av hushållens disponibla inkomster.

Inte tillräckligt skäl

Om skattereglerna slår fel på 5—10 % av de totala inkomsterna kan det knappast vara ett tillräckligt skäl för att lägga om hela skattesystemet. Därtill kommer att den lösning på kapitalvinstproblemet som utgiftsskatten ger är i högsta grad diskutabel.

Om jag förstår Lodins förslag rätt, skulle samma effekt d v s neutralitet i beskattningen av kapitalinkomster också kunna uppnås inom ramen för vårt nuvarande inkomstskattesystem, nämligen genom att all avkastning av sparande görs skattefri. Jämför följande exempel:

En person antas betala 70 % marginalskatt. Av en inkomst på 100 kan han således med nuvarande regler spara 30 som antas ge en avkastning på 15 % d v s 4,5 före skatt per år. Beroende på om sparandet sker i bank eller i fastighet kommer avkastningen att beskattas löpande eller när fastigheten säljs. I det senare fallet är dessutom normalt inte hela vinsten skattepliktig.

Ingen skatt vid spartillfället

I ett utgiftsskattesystem sker ingen avskattning vid spartillfället. Hela inkomsten på 100 ger således upphov till en kapitalavkastning på 15 %. När denna konsumeras antas utgiftsskatten uppgå till 70 %. Om avkastningen konsumeras löpande utgör således konsumtionen 30 % av $15 = 4,5$. Det är samma belopp som sparandet ger upphov till i det nuvarande inkomstskattesystemet före beskattning. På motsvarande sätt gäller att vid uppskjuten beskattning ger utgiftsskattemodellen samma konsumtionsmöjligheter såsom vid en inkomstbeskattning under förutsättning att värdestegringsvinsterna undantas skatt helt och hållet.

Förvånande av Lodin

Mot den bakgrunden framstår Lodins kritik mot att kapitalvinster i ett inkomstskattesystem blir lindrigare beskattade än arbetsinkomster som något

förvånande. Dock har han rätt i att man uppnår neutralitet i beskattningen mellan olika sparformer med utgiftsbeskattning.

Som redan nämnts kan denna sägas åstadkommas genom att man avskaffar den redan förmånliga beskattningen av kapitalvinster, liksom den betydligt mindre förmånliga beskattningen av räntor och utdelningar. Självfallet följer härav också att avdragsrätten för låneräntor bortfaller.

Sparandebrist

Lodin, liksom många politiker framhåller ofta att det råder en sparandebrist i Sverige. Enligt Lodin är en av förtjänsterna med utgiftsskatt att den stimulerar sparandet. Motsvarande stimulans kan dock ske inom inkomstbeskattningens ram. Mig veterligen har dock ingen stått upp och sagt att de anser att all kapitalavkastning bör göras skattefri!

Omvänt borde just denna egenskap hos utgiftsskatten göra den attraktiv för t ex företagen, vilket dock ännu inte märkts i den allmänna debatten.

Härmed är inte sagt att utgiftsskatten ger exakt samma resultat som en inkomstskatt, där kapitalavkastningen är undantagen beskattning. Det finns andra skillnader som förespråkarna av utgiftsskatten vill tillmäta betydelse.

Samma effekt — inom nuvarande system

Syftet med exemplet ovan är närmast att försöka klargöra hur en av de viktigaste effekterna av en utgiftsskatt skulle kunna uppnås inom det nuvarande skattesystemets ram.

Ytterligare ett exempel på att Lodin i sin bok inte gör sig själv riktig rättvisa är när han påstår att det f n saknas effektiva styrmedel för den privata konsumtionen (sid 165). Utgiftsskatten skulle här vara ett avsevärt bättre medel än inkomstskatten.

Glömmer momsens

Påståendet är sannolikt riktigt, men Lodin glömmer att nämna momsens. För egen del tror jag att momsens är ett avsevärt effektivare medel än såväl utgifts- som inkomstskatt.

Övergångsproblem

Lodins bok innehåller också ett intressant kapitel som på ett mer generellt sätt diskuterar ett vanligt problem vid skattereformer — hur bör övergångsregler utformas? Lodin är kritisk mot överraskande lagstiftningsåtgärder som kan medföra mycket stora och slumpartade förmögenhetseffekter.

Förbudet att kvitta aktievinster mot obligationsförluster är ett typiskt exempel, effekterna på villapriserna av den senaste skatteuppgörelsen ett annat. Långa ikraftträdandetider och öppenhet i lagstiftningsarbetet förordas i stället.

Lång ikraftträdandetid är dock inte en tillräcklig förutsättning för att undvika kraftiga (reala) förmögenhetseffekter. Det som krävs är att övergångsperioden används för en anpassning av utbudet till de nya förutsättningarna. För t ex bostadsmarknaden är det inte så enkelt.

Betydande prisfall

En lagstiftning som innebär att villabeskattningen skall skärpas kraftigt om t ex 5 år kan således förväntas ge upphov till ett betydande prisfall. Under förutsättning av att man har en perfekt marknad, eftersom utbudet av villor inte hinner påverkas nämnvärt under den här perioden, borde större delen av detta prisfall inträffa när lagförslaget blir känt.

I förhållande till en lagstiftning med kort övergångstid (t ex 1 år) blir priset något mindre, genom att ägaren kan räkna sig tillgodo nuvärdet av de lägre skatterna under de fyra åren mellan år 1 och år 5. Gissningsvis torde detta belopp dock vara relativt litet.

Nu kan det naturligtvis ifrågasättas om marknaderna är perfekta. Lodin själv tycks vara tveksam. I varje fall hävdar han (sid 127) att priset på villor som följd av skatteuppgörelsen bara delvis beaktats. "Att de värsta effekterna skulle vara över, saknar grund". Som jag tolkar Lodin innebär detta en viss motsägelse mot önskemålet om långa övergångstider. Dessa torde nämligen förutsätta att skattebetalarna reagerar på ett rationellt sätt.

Avslutningsvis är det min förhoppning att många får tillfälle att läsa Lodins bok. Den är nämligen riktad till en bredare allmänhet, och då inte minst politiker. I den egna generationen av skatteforskare har Lodin gjort sig känd som den mest utåtriktade. Denna ställning befästs i och med detta försök till en populär framställning av exempelvis skatteomläggningarna under 70-talet.

Godnattsaga

Kapitlet om utgiftsskatt innehåller den mest lättillgängliga och samtidigt auktoritativa introduktionen till ett av huvudalternativen till den förbättrade inkomstskatten. Det enkla språket gäller inte minst avslutningskapitlet, en fabel som med fördel kan läsas som godnattsaga.

Rolf Rundfelt